

ATV 11.315

ZABALA-ARANA'TAR' JOSEBA

MIREN-BIOTZ-SEMEA

EUSKERAZKO

ZENBAKERA

«REVISTA INTERNACIONAL DE ESTUDIOS VASCOS» EN

22'G. URT. XIX IDAZT. 4'G. ZENB.

ARGITALDUA

DONOSTIA'N

ALDUNDIA-REN IRARKOLAN

1929

5

M. - 28601
R. 16472

ATV 11.315

ZABALA-ARANA'TAÑ JOSEBA

MIREN-BIOTZ-SEMEA

IRATXE
Libreria Anticuario
PAMPLONA

AC-5

EUSKERAZKO

ZENBAKERA

«REVISTA INTERNACIONAL DE ESTUDIOS VASCOS»'EN

22'G. URT. XIX IDAZT. 4'G. ZENB.

ARGITALDUA

DONOSTIA'N

ALDUNDIA-REN IRARKOLAN

1929

EUSKERAZKO ZENBAKERA

G A Y A

- I.—Zenbakera-azalpena
- II.—Idazlien usteak
- III.—Uste espena

I

Zenbakera-azalpena

1. Zenbakera, zenbaki edo kopuru guziak itz eta maña gutxiren bidez, itzez ta idatziz, agertzeko era baizik besterik ez da: alegia, zenbatzeko era.

2. Askotako zenbakerak sortu izan ditu gizonak: bostekoa, seikoa, amañekoa, amabikoa, ogeikoa, t. a. Australi ta Tasmani'ko eñi batzuek bikoa ere erabiltzen omen dute. Colombia'ko betoyañak, oñañitzat esku bateko beatzak añturikan, bostekoa sortu zuten, eta ogei adirazitzeko *lau esku* esaten dute; baita guaranitañak, ere, amañ adirazitzeko *bi esku* esaten omen dute. Amañekoa eñi askotan sortu zan; berau da oituenena. Oñañitzat bi eskuetako beatzak añtuta sortu zan noski, Ovidio'k idatzi zuan bezela:

*sed quia tot digiti per quos numerare solemus
hic numerus magno tunc in honore fuit.*

Ogeikoa oraindikan eñi askotan erabiltzen da. Mexico'ko mayañak eta Japon'go aindañak aspaldi sortu ta erabili zuten; eta zenbakera onen aztarnak beste eñi askotan ere agiri dira, keltañ ta dinamarkañen izkuntzetan eta.

Euskaldunen zenbakera ere geyenez ogeikoa da.

3. Esandako zenbakera oyetan maizenik erabili oi diran mañak bitzuek dira: eñomañenak eta arabitañenak. Lenengoak, zenbaki

guziak azaltzeko, zazpi izki abek baizik ez zituzten: *I, V, X, L, C, D, M*.

Arabitañak Europa'ra ekañitako amar zenbaki-mañak abek dira; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0. Abexek erabiltzen dira maizen; eñomañenak, noizpeinka, zenbakañenak adirazitzeko baizik bestetan ez.

4. Onezkero, gure zenbakerara yo beañ degu. Ona emen, euskerazko zenbaki-itzak:

- 1 bat
- 2 bi, biga, bida, bir
- 3 iru, iror, hirur, hiru
- 4 lau, laur
- 5 bost, bortz
- 6 sei, xei
- 7 zazpi, zaspi, saspi
- 8 zortzi
- 9 bederatzi, bederetzi, beretzi, bederatzü
- 10 amar, hamar
- 11 amaika, amaka, ameka, hamaka, hameka
- 12 amabi, hamabi
- 13 amairu, amiru, amiror, hamairur, hamahirur
- 14 amalau, hamalaur
- 15 amabost, hamabortz, hamabost
- 16 amasei, amaxei, hamasei
- 17 amazazpi, hamazazpi
- 18 amazortzi, emezortzi, hamazortzi, hemezortzi
- 19 emeretzi, hemeretzi, hemeretzü, hameretzi
- 20 ogei, ogoi, hogei, hogoi
- 40 beñogei, beñogoi, ...
- 60 irurogei, hirur hogoi, hiruetan ogoi ...
- 80 larogei, laurogei, lauetan hogoi ...
- 100 eun, egun, ehun, ein, bostogei

5. Oañak:

- 1.ª Gipuzkeraz ta bizkayeraz lenengo itzak dira oituenak.
- 2.ª **Bost** eta **amaika** *asko* adirazitzeko ere erabiltzen dira.
- 3.ª **Ogei, beñogei, irurogei** ta **larogei** itzetan argi agiri da euskerazko zenbakera ogeikoa dana. **Bostogei**-ordez, baña, *eun* esaten da; eta oñezkero ogeiko erak ez du yañaitzen.
- 4.ª **Biga**, bakañik dagola erabiltzen da: *Bi gizon etoñi dire. Zenbat gizon etoñi dire? Biga etoñi dire.*

6. Ogeiko batetik besterañoko zenbakiak onela beñesaten dira:

21 ogei ta bat, ogetabat, hogoi ta bat ...

22 ogei ta bi, ogetabi ...

23 ogei ta iru, ogetairu

24 ogei ta lau, ogetalau

25 ogei ta bost, ogetabost

26 ogei ta sei, ogetasei

27 ogei ta zazpi, ogetazazpi

28 ogei ta zortzi, ogetazortzi

29 ogei ta bederatzi, ogetabederatzi

30 ogei ta amar, ogetamar

31 ogei ta amaika, ogetamaika

32 ogei ta amabi, ogetamabi

33 ogei ta amairu, ogetamairu

34 ogei ta amalau, ogetamalau

35 ogei ta amabost, ogetamabost

36 ogei ta amasei, ogetamasei

37 ogei ta amazazpi, ogetamazazpi

38 ogei ta amazortzi, ogetamazortzi

39 ogei ta emeretzi, ogetemeretzi

Ogetabat, ogetabi, t. a., Bizkayan erabiltzen dira geyen

Beste ogei-tartetakoak ere esandakoen antzera:

41 befogei ta bat, befogetabat

50 befogei ta amar, befogetamar

51 befogei ta amaika, befogetamaika

62 irurogei ta bi, irurogetabi

70 irurogei ta amar, irurogetamar

90 larogei ta amar, larogetamar

99 larogei ta emeretzi, larogetameretzi

7. Ona emen eunekoak:

100 eun, egun ...

200 befeun, befehun ...

300 irureun, irurehun ...

400 laureun, lareun, lauretan ehun

500 bosteun,

600 seireun

700 zazpireun

800 zortzireun

900 bederatzireun

8. Oafak:

1.^a Lenago, 6'g. atalean, aitatu dan **bostogei** itza, Azkue jaunak dionez, bakan bakana da.

2.^a Sortaldeko euskaldunak irureunezkeroz beste eunekoak onela esan oi dituzte:

400 lauretan ehun

500 bortzetan ehun

700 zazpietan ehun, et. a.

3.^a Bederatzireunetik gora ere sortaldetafak beste euneko batzuek noizpeinka erabiltzen dituzte: amafeun, hamekareun, et. a.

9. Maizen erabiltzen diran beste zenbaki aundiak:

1.000 mila, mila, milia, mil, amafeun, anei

1.000.000 miloe, miloi, miliu, unei

1.000.000.000 mila miloe, miliar bat

Mila'tik miloi'ra zenbaki guziak befasaten dira.

Anei ta **unei** itzak ez dira zafak, orain ogetamafenbat urte sortuak baizik; idaztietan efuz erabili dira, ordea.

10. Oafgañiak dira sortaldeko zenbaki-esakun abek:

bizpairu (bi edo iru)

bizpalau (bi edo lau)

lazpabost (lau edo bost)

lazpazortzi (lau edo zortzi)

bospasei (bost edo sei)

Lenbizikoa, batez ere, efuz erabiltzen dute.

11. Zenbakañenak.

Beste zenbaki-itza **gañen** (zubereraz **geñen**) atzizkia geiturikan eratzen dira: bigañen, seigañen; edo, bigeñen, seigeñen.

Lenengo, **lenbiziko**, **lelengo**, **lehen** erabiltzen dira **batgañen**-ordez; beste zenbakiari lotuta dagoala, bai, **gañen** atzizkia erantzten zaio: ogetabakañen.

Irugañen-ordez ere iñoiz **heren** erabili bide da, **herenegun** itzak erakusten digunez.

Azkenengo, **azken**, **azten** itzak ere gañen atzizki-gabe oitzen dira.

12. **Zenbanakoak**. Abek, *na* ta *ra* atzizkietaz antolatzen dira:

bana, bedera

biña, bira

iruna, hirurna

launa, laurna

bosna, bortzna
 seina, seira
 zazpiña, zazpira
 zortziña, zortzira
 bederatzina, bederatzira
 amarna, hamarna
 ogeina, hogaira

13. Zenbakiak idatziz.

Antxiñako euskaldunak, zenbakiak idatziz azaltzeko, zelako maña edo ikufak erabiltzen zituzten ez dakigu. Orain, beñiz, pelotarien esku-aldiak eta ekintza batzuetan saltzen diran zofoak-edo oroitarazitzeko (1) izan ezik, euskeraz ere, beste izkuntza geyenetan bezela, zenbakiak idazteko arabitañen zenbaki-mañak erabiltzen ditugu; eta amañeraz erabili ere, ez ogeyeraz, zenbakiak oguzi edo esatean bezela. Alegia: 30 idatzi, ta *ogei ta amar* esan; 52.095 idatzi, ta *berogei ta amabi mila ta larogei ta amabost* esan.

Zenbakañenak idazteko, arabitar mañak *gafen* (g.) atzizkia erantsirik, edo ta, efomañen izkiak, oitzen dira: 3'g. *eguna*; III *eguna*.

Oaflu: zenbakañenak beti afluetik yañi oi dira; beste zenbakietatik, ordea, *bat* beti atzetik eta *bi* naiz afluetik naiz atzetik.

II

Idazlien usteak

ASTARLOA (1803)

14. Astarloa'k, euskera lenengo izkuntza zalako bere ustea egiztatzeko, zenbaki-izenak ere aztertu zituan; eta berak dionez euskerazko zenbakien itzorkunak abek dira:

1 - Bat. B-a-t; b = *bekoa*, a = *edatua*, t = *iraunkoña*. Antxiñan, bat adirazitzeko, luñean (*beko*) maña (*luzea* ta *iraunkoña*) egiten bide zuten.

(1) Ikazkiñak, ikazkin-taya deritzan egurtxoan gurutzetxo, koska, ebaki ta zuloxoak egiten dituzte. Gurutze aunditxoak eun karga ikatz adirazitzen dute, gurutze txikiak amar karga, koskak karga bana. ebakiak karga-erdi edo zorokada (zakukada) bana ta zuloak zoro-erdiña.

2 - Bi. B-i: $i = bata$, ta oneri b izkia geituezkero, oña bi gauza.

3 - Iru. -I-r-u: iru izki jafirik iru adirazi.

4 - Lau. Lau gauza ikurtzeko, lau maña elkaf-loturikan egindako $laukia$ egiten bide zan; eta laukitik lau lenengo zatia geratu zenbaki onen izentzat.

5 - Bost, bortz. B-ortz: $b = beko$ ta $ortz$. Zenbaki au adirazitzeko, goiko une batetik beranzko bost ortz edo maña egiten bide ziran.

6 - Sei. Se-i = ze-i; edo, bata xetuta, askotuta.

7 - Zaspi. Bere itzorkuna: i (bateko) asko.

8 - Zortzi. Itzorkuna: i (bateko) -sorta, pila.

9 - Bederatzi. Azkenengo i edo batekoak.

10 - Amar. Amañatzetik (!): bi eskuetako beatzak amañatu edo alkañtuta adirazten zutelako. Lateraz erabiltzen zan X izkiak ere bi eskuak ikurtzen ditu.

11 - Amaika. Amar-ika = amar-bat. Ika = $i-ka$: $i = bat$, $k = egikuntza$; $bat-ka$ zenbatzea. Beste itzorkuna: $i-ka$, $i = maña$, $ka = gauza$, edo mañazko gauza.

20 - Ogei. $O = goya$, $gei = geyago$: goyena, edo, gorabiderik aundiena.

100 - Euskaldunak antxiñan zenbaki au *bostogei* esaten zutela uste izan genezake; baña, gaurko *eun* itza ere egokia da, euna edo oyala (arizko eunak baño lenago armiarma-eunak nabaitu zituzten noski) eun lako zenbaki aundia ikurtzeko egokia zan, ari askoz eginda dagolako.

EÑO (1815)

15. Onen ustez euskerazko zenbaki-izenak Yainkoak egindako izakien izenak dira.

1 - Bat. B-at = $b-ata$ (aita, sorburua). Yainkoaren izena, izaki guzien Aita dalako.

2 - Bi. B-i = lefoa, luzera. Luzera omen da Yainkoak egindako lenengo izakia.

3 - Iru. I-r-u = lefo-igikun-ugari. Igikuna, Yaunak irazandako irugañen gauza (!).

4 - Lau. La = *bakuntza*, u = *ugari*: gaya, izakaya, geroko izaki guzien gaya.

5 - Bost. B-ost = azkena, elburua: Yainkoak egindako laugañen gauza (?).

6 - Sei. Sei = *era*, *tankera*. Izakaya eraturikan izaki bakoitza sortu zan.

7 - Zazpi. Z-azpi = sakontasuna, azpiranzko indara.

8 - Zorzi. Z-or-zi = goratasuna, goranzko indara. Or = *goya*, zi = *lefoa*.

9 - Bederazi. B-eder-azi = edertasun-azia = edertasunaren sorburua.

10 - Amar. Ama-ar = ama, ugaritasuna.

20 - Ogei. O-gei = goi-geya, edo ura.

100 - Eui. E-un: e = *leuna*, un = *unea*, tokia.

1000 - Mila. M-ila: ila edo gauzik eza.

ABBÉ J. ESPAGNOLLE (1900)

16. Onen ustez euskerazko zenbaki-izenak gerkerazkoen seni-deak dira; ofengatik, elkar-antz aundia dutela egiztatu nai du.

1 - Bat. Gerkerazko *hes* (bat) aldatuta: *h'tik b*, *e'tik a*, *s'tik i* egiñik.

2 - Bi. Gerkerazko *dis* (bi): *d'tik b* egin, eta *s* kenduta.

3 - Irur. Gerkerazko *hiros* (donca) *arithmos* (zenbakia).

4 - Laur. Gerkerazko *nar* (lau), *n'tik l* eginda.

5 - Bost. Gerkerazko *post-os* itzetik.

6 - Sei. Gerkerazko *hex* (sei).

7 - Zazpi. Gerkerazko *asti* (zazpi).

8 - Zortzi. Doritaren *orso* itzetik.

9 - Bederatzi. Gerkeraz: *bis* (bi), *péttaras* (lau) ta *has* (bat). bitar: lau, ta bat.

10 - Amar. Gerkerazko *hamas* (pila, samalda).

11 - Ameka. Amar-eka (bat).

19 - Ameretzi. Amar-bederatzi.

20 - Gerkerazko *éoika* (antzekoa): amaikatik ogeira batetik amafera aña dagolako, ogei amaren antzekoa dala adirazitzekeo.

100 - Gerkerazko *hekatyn* (*ekatón*) itzetik **ehun**.

IRIZAR.—CHARENCEY.—GAVEL

17. Lenengoaren ustez laterazko zenbaki-itz geyenak euskerazkoetatik sortu dira, zela sortu diran ez du erakusten, baña; Efo'ren itzorkunak ontzat afitzen ditu.

18. Charencey'k, euskerak beste ele askorekiko senidetasuna dautu uste; baña zenbaki-itzetan ez du alako elkar-antz aundirik erakusten: kanadafan *rau* ta gure *lau* antzekoak dirala, bederatzi amafetik bat kenduta eratu zala euskeraz ere kanaderaz ta ugroaltaikar izkelgi batzuetan bezela ...

19. Gavel yaunak uste duanez, *hirur* itzeko *ur* zatia atzizkia besterik ez dala esan daiteke, ta beraz antxiñako zenbaki-izena *ir* bakarik; eta au, *heren*'eko *er* zatiaren laguna edo. **Bederatzi**, beñiz, amafi *bedera* (bata) kenduta sortu bide da. Zenbakañenen azkenengo zatia, gizonen, lagunen eta beste olako itzai eransten zayen *en* atzizkia beraxe dala uste du. Atzizki au lenago, *aundi*ena, *lodi*ena ta beste olakoetan erabili zan noski, ta oyen antzera zenbakañenak adirazitzeke ere; *gar*, *ger* tartizkiak yañita, baña.

ARANA-GOIRI (1901)

20. Arana-Goiri'k «Análisis y reformas de la numeración euzkérica» idaztian euskerazko zenbakera zearo aztertu zuan. Idazti oñek bost atal ditu: lenbizikoan, zenbakera eñiak zela erabiltzen duan erakusten du; bigañenean, zenbaki-itxorkunak bere ustez zeintzuk diran; irugañenean, euskerazko zenbakerak dituan akatsak dakazki; laugañenean eta boskañenean, akats oyek kentzeko bi bideak azaltzen ditu.

Lenengoa ez beste atalak laburki aitatuko ditugu.

21. Itxorkunak:

1 - Bat. *Eri* (beatza)'tik: *eri* = *beri* = *bedi* = *bede* = *bet* = *bat*.

1 - Eka, ika. *Egi* (beatza, eñoa)'tik: *egi* = *ege* = *ega* = *eka* = *ika*.

2 - Bi, biga, bida. *Bi-egi* = *bi-ige* = *biga* = *bi*. *Bi-egi*, beñiz, *igikun-beatza* esatea bezela da, edo *beatz* (*egi*) *igikoña* ta *bizkoña*: erpurua, beatzaundia. Antxin-antxiñako gizonak *bat* adirazitzeke, erakustatza (index) luzatzen bide zuan, eta *bi* adirazitzeke, *beatz* oñeri beste beatza, beatzaundia, elkarñtu; eta ortik bigañen zenbakiari *beatz* aundi oñen izena, *bi-egi*, ezañi. **Bida**'ren itxorkuna: *bi-eri* = *bi-ire* = *bide* = *bida* = *bi*. *Eri*, len esan danez, beatza da.

3 - Iru, hirur. *Il-egi* (*Urtzi-zenbakia*) = *ir-egu* = *ir-eu* = *iru* = *irur*. *Egi*, lenago beatza ikurtzeko bezela, geroago zenbakia ikurtzeko ere erabili edo zan. Beste ele batzutan bezela, antxiñean euskeraz ere *Il*, *El*, *Urtziren* izena bide zan. Eranegun itzean ere *er* iru ikurtzeko degu.

4 - Lau, laur. L-egi (*lotura-beatzak*) = legu = leu = lau = laur. Lenengo izkia, l, lotura-ikuñaz itz zaíetan degu. Lau adirazitzeko, ordea, esku bateko lau beatz lotuak erakustea bidezkoa zan.

5 - Bost, bortz. Egi-oro-tz (*eskuko beatz guziak*) = egi-or-tz = egu-ortz = euortz = ebortz = bortz = bost.

6 = Sei. Oso-eri (osoa ta beatz, *esku osoa ta beatz bat*) = os-eri = osei = sei.

7 - Saspi, zazpi. Os-eri-bi (*esku osoa ta beatz bi*) = os-er-bi = sarbi = saspi. Itxorkun au egizkoa izatek tan, orain maizenik *zazpi* oguzten dana lenago *saspi* esaten zala aitortu bearko genuke.

8 - Zortzi. Zor-etzi (*lodiak utzi, beatz lodiak utzita beste beatz guziak*) = zortzi.

9 - Bederatzi. Bede-etzi (*bat utzi*) = hederetzi = bederatzi.

10 - Amaí. An-eri (*andi zenbakia*) = aner = amar. An anditasuna edo goitasuna ikurtzen *gan* eta *andi* itzetan degu.

11 - Amaika. Amar-eka (*amar ta bat*). Eka len aitatu da.

19 - Ameretzi. Amar-bederetzi = amaberetzi, ameretzi = emeretzi.

20 - Ogei, hogoi. Egi-di (*esku ta oñetako egi edo beatz guziak*) = ige-di = ugei = ogei. Egi-di = igudi = ugodí = ogoi = hogoi.

100 - Eun, ehun. Egi-un (*zenbaki-muga*) = egu-un = eun.

22. Itxorkun abek dirala-ta, Arana-Goiri'k sumatutako ondorea. Antxiñean euskeraz bi zenbakera erabili bide ziran, bata **bostekoa** (*epi-zenbakera*) ta bestea **amaíekoa** (*eri-zenbakera*); biok, geroago, elkaríu ta nastu egin ziran eta oraingo **ogeiko** zenbakera sortu. Amaíekoari zor zayo orain amaíetik ogeira zenbakiak beíesatea (amaika, amabi ...), ta bostekoari bostogei-ordez **eun** esatea.

23. Akatsak:

1.ª Mila, miloe, biloe... erderatiko itzak erabili beaf izatea.

2.ª Bost ogeik **eun** egitea; eta beraz, **seirogei**, **bederatzirogei**, t. e., ez esatea.

3.ª Zenbakera itzez ta idatziz guztiz elkaríu-gabe erabi tzea. Au da akats edo okef k aundienn: zenbakiak **ogeyeraz** esan eta **amaíeraz** idatzi egitetik naste aundia sortzen da-ta. Bai ha: 30 idatzita ikusiezkeró, *iru* itza dator ezpañetara, ta *ogei ta amar* esan bear, ordea; 51 ikusteak *bost-bat* itzak erakafi, ta *betogei ta amaika* esan bear; 79 ikusiafen, *irurogei ta emeretzi* esan, eta abaf.

24. Irugafen akatsetik dator zenbakiztia euskeraz irakasteko ta ikasteko nabaitu oi dan sailtasuna. Zenbakiztia eíezago ikastan dute umeak zenbakiak erderaz esanik, naiz ta berak erderarik yakin ez, euskeraz esanik baño.

25. Akatsak kentzeko bideak.

Erderazko itzen ordeaz, euskera utzezko itz beñiak sortu zituan Arana Goiri'k, zuztefaiatzat *egi*, *eri* = *ei* arturikan: *anei*, *unei*, *onei*, *sidi*, t. a.

Bitara zuzendu daiteke bigařen okefa: edo, ogei-ordez amar bigařen mařean yařirik, edo, **bostogei**, **seirogei**, **saspirogei**, **zortzirogei**, **bederatzirogei** ta **eun** esanik, **eun** itzak oraingo **lareun** ikurtzen duala.

Irugařen akatsa ayenatzeko, ere, bi bide ditugu: zenbakiak **ogeyeraz** idatzi, ala zenbakiak **amařeraz** oguzi.

26. *Ogeikun-arauzko zenbaki-idazkera*. Lenengo emeretzi zenbakiak ikur edo mařa bana bear dute, onela edo: 1, 2, 3, 4, V, 6, 7, 8, 9, X, $\frac{1}{X}$, $\frac{2}{X}$, $\frac{3}{X}$, $\frac{4}{X}$, $\frac{5}{X}$, $\frac{6}{X}$, $\frac{7}{X}$, $\frac{8}{X}$, $\frac{9}{X}$, ta 0.

Emeretzi zenbaki aben tokia eskubiko lenengoa da; bigařen tokian ogeikoak ipiñi bear dira, emeretzi ogei egin arte; ogei bider ogeiri *eun* izena ezaři, ta emeretzi euneko aben tokia irugařena izango da; ogei eunekori *anei* izena, ta laugařen tokia; ogei aneiri *anbei* izena; ogei anbeiri *anirei* izena, ta abar.

27. Ona emen, ogeyerazko amairu mařa-izenak:

1. ^a	bat	1	bat	<i>bat</i>
2. ^a	ogei	10	ogei	<i>ogei</i>
3. ^a	eun	100	ogei × ogei	<i>lareun</i>
4. ^a	anei	1.000	ogei eun	<i>zortzi mila</i>
5. ^a	anbei	10.000	ogei anei	<i>160 mila</i>
6. ^a	anirei	100.000	ogei anbei	<i>3.200.000</i>
7. ^a	unei	1.000.000	ogei anirei	<i>64 miloi</i>
8. ^a	unbei	10.000.000	ogei unei	<i>1.280 miloi</i>
9. ^a	unirei	100.000.000	ogei unbei	<i>25.600 miloi</i>
10. ^a	onei	1.000.000.000	ogei unirei	.....
11. ^a	onbei	10.000.000.000	ogei onei	.....
12. ^a	onirei	100.000.000.000	ogei onbei	.....
13. ^a	eidi	1.000.000.000.000	ogei onirei	.....

Adibidez: ogeyeraz zela idatzi 1928? Onela: $4\frac{6}{X}8 = \text{lau eun}$ (*eun* = 400), *amasei ogei ta zortzi* (1).

(1) Yakingařia da-ta emen aitatu bear det 1896'g. urtea, orain dirala 32 urte, ogeyeraz idatzita dagon gomutařia. Lekeitio'tik Mendexa'ra bide-ondoko basatxaunoan dago gomutaři ori; eta onela dio: Zartasunagařik erotuta ta jausiriko = Basatxauno au = Algorřa'taf Kauldi = Bizkai,ko Lekeitio-Semiak = Azpitik beřiragi bere alegiařaz

28. *Amarkun-arauzko zenbaki-oguzkera.* Orain erabiltzen degun amaferazko idazkera ontzat artuta, zenbaki-oguzkera idazkera oñeri egokitu litzakioke, onela:

1	bat	100	eun	
10	amañ	200	beñeun	
20	beñamañ	900	bederatzireun	
30	iruramañ	1.000	anei	<i>mila</i>
40	laramañ	3.000	iruranei	
50	bostamañ	8.000	zortziranei	
60	seiramañ	10.000	anbei	<i>amañ mila</i>
70	saspiramañ	50.000	bostanbei	
80	zortziramañ	100.000	anirei	<i>eun mila</i>
90	bederatziramañ	900.000	bederatziranirei	
	1.000.000		unei	<i>miloe bat</i>
	10.000.000		unbei	<i>amañ miloe</i>
	100.000.000		unirei	<i>eun miloe</i>
	1.000.000.000		onei	<i>mila miloe</i>
	10.000.000.000		onbei	<i>10 mila miloe</i>
	100.000.000.000		onirei	<i>eun mila miloe</i>
	1.000.000.000.000		eidi	<i>biloe bat</i>

Adibidez: 1.234.123.456.789 = eidi; beñonirei, iruronbei, laronei; unirei, beñunbirei, iruruneñ; laranirei, bostanbei, seiraneñ; saspireun, zortziramañ ta bederatzi.

III

Espena

29. *Astarloa'renazko aburua.* Astarloa'k dakazkin itxorkunak, amaikatzaakoa kenduzkero, ez dute egi-antz aundirik: *lauki lau'tik* etortzea bidetzkoago da, *!au lauki'tik* baño; *amañatu* itza ere euskerazkotzat ezin diteke artu.

eragin dau = Jaungua'ren Ama Andijaren = Eta D-Luke N. eta D-Kistopor Ziñopaen = ixen eta aintzarako = Iruron zaimen indar-tsupian = Bere buru ta sendija imiñirik = Paben, Paskal, Gotzone, Sope, ta Nekane = Eragiliaren Seme-alabeak = Euren aña mañemañiak 4_{46}^{XX} G. urtian asiñako egipen au = Zorunez urte bigañenan = Amañu dabe.

30. **Efo'renazko aburua.** Onen itxorkunak amesak baizik ez dira; eta *mila* ere euskerazkoa dala esatea geyegitxo da.

31. **Espagnolle'renazko aburua.** Euskera ta gerkerazko zenbakeraz senideak diranik ez da agiri: geyegi aldatu bear izan ditu zenbaki-izenak, naiz euskerazkoak naiz gerkerazkoak. **Ameka** ta **emeretziren** itxorkunak zuzen dakazki; eta *bi* ta *irur* itzetan bi ele abek elkaf-senidetasuna izan dezakete.

32. **Irizar; Charencey; Gavel.** **Irizar'**ek Efo'ren itxorkunak ontzat artzen dituanekero, bere usteai ezin gañantzi aundirik eman.

Charencey'k dionak ere, bederatzi zenbakiazkoa kenduezkero, ez du axolik.

Gavel'ek *hirur* zenbakiatzaz ta zenbakañenen *en* azken-atalatzaz dionak egi-antz aundia du; **bederatzi** itzean, ordea, *bat* ikurtzen duan atala *bede* dala, *bedera*-gabe, ezezago siñetsi diteke.

33. **Arana-Goiri'renazko aburua.** **Itxorkunak.** Abetan bere adimen zolia, sokun aundikoa, erakutsi zuan. Itxorkunak, ordea, egizkoak ote? Geyenak beintzat egi-antz aundia duten-añen, egizkoak diranik ez nuke esango; gaya zail-zaila bai-da, ta egi utsa arkitzen gaitz. Ortarako, aitutzen dituan aldakuntzak gertatu diranetz yakin bear; eta ori yakiteko nai ta naiezkoak diran antxiñako euskeraren aztañenik ez degu, zoritxañez. Aztañenok iñoiz agertuko al dira!

34. **Akatsak.** Iru akats oyek ezin ditezke ukatu. Irugañenetik, batez ere, ondore kaltegañiak datozkio gure euskerari. Bera dala bide, zenbaki-gayetan euskerak arin bai-arin atzera dagi: erderazko zenbakera askoz ezezago zayelako, ikastetxetako umeak ez ezik euskaldun uts diran beste askok ere zenbakiak erderaz aitatu oi dituzte. *Treintaisinko'*ko zera, *nobentaikuatro'*ko gertaera, ta beste olako esaerak nun-nai ta noiz-nai entzuten dira.

35. **Akatsak kentzeko bideak.** **Mila, miloe,** t. a., erderatiko itzak izanagaitik, baztertuta uztea askori ez zaye atsegin izango. Guztiz baztertu-gabe, yakintza ta eriti-gayetan-eta erabiltzeko beñiak ere ontzat artzea ez ote litzake obe izango? *Anei, unei, onei* ta *eid*: beintzat.

Irugañen akatsa kentzeko lenengo bidea, *ogeyerazko zenbaki-idazkera*, ez da egokia, ezta ezeza ere; bigañena, ordea, *amañerazko zenbaki-oguzkera*, egoki-egokia da; taña, mala-izenak gutxituezkero ezezagoa litzake. Ortarako, anetik gora mala-izen berezirik ez litzake ipiñi bear iru malatik iru malara baizik; onela, biñoetara iristeko lau itz beñi naiko lirake:

<i>anei</i>	<i>mila</i>
amar anei	amar mila
eun anei	eun mila
<i>unei</i>	<i>miloe bat</i>
amar unei	amar miloe
eun unei	eun miloe
<i>onei</i>	<i>mila miloe, miliar bat</i>
amar onci	amar mila miloe
eun onei	eun mila miloe
<i>eid</i>	<i>biloe bat</i>
amar eidi	amar biloe
eun eidi	eun biloe

36. Azkenez; beste lau mala-itx befi eratuezkero, kuartiloetara iritxiko gera, onela:

<i>aneidi</i>	<i>mila biloe</i>
amar aneidi	amar mila biloe
eun aneidi	eun mila biloe
<i>uneidi</i>	<i>triloe bat</i>
amar uneidi	amar triloe
eun uneidi	eun triloe
<i>oneidi</i>	<i>mila triloe</i>
amar oneidi	amar mila triloe
eun oneidi	eun mila triloe
<i>edeidi</i>	<i>kuartiloe bat</i>
amar edeidi	amar kuartiloe
eun edeidi	eun kuartiloe

Adibidez: 987,654.321.987.654,321.987.654.321 =

betzeun, zortzamar	ta zazpi	<i>edeidi;</i>
seireun, bostamar	ta lau	<i>oneidi;</i>
ireun, befamar	ta bat	<i>uneidi</i>
betzeun, zortzamar	ta zazpi	<i>aneidi;</i>
seireun, bostamar	ta lau	<i>eid;</i>
ireun, befamar	ta bat	<i>onei;</i>
betzeun, zortzamar	ta zazpi	<i>unei;</i>
seireun, bostamar	ta lau	<i>anei;</i>
ireun, befamar	ta bat	

GEIKIA

Idazti-aipa

- Eléments de Grammaire Basque. *Louis Geze.*
 Grammaire Basque. *Fl. Lécluse.*
 Aritmética de casi todas las naciones conocidas. *Hervás.*
 Grammaire Basque. *Ithurri.*
 The origin and development of number system. *Crawley.*
 Essai sur la Langue Basque. *Ribary.*
 Le Peuple Basque. *Inchauspe.*
 Grammaire des Dialectes Basques. *Van Eys.*
 El mundo primitivo. *Erro.*
 De la Parenté du Basque avec divers Idiomes. *Charencey.*
 L'Origine des Basques. *Espagnolle.*
 De l'Eusquera et de ses erderes. *Yrizar y Moya.*
 Apología de la Lengua Bascongada. *Astarloa.*
 Discursos Filosóficos sobre la Lengua Primitiva. *Id.*
 Grammaire Pratique (Gure Herria). *H. Gavel.*
 Gramática. *Campión.*
 Morfología. *Azkue.*
 Eusko-Bilkindegi. *Agite.*

ZABALA-ARANA'taí Joseba

Miren-Biotz-Semia

A
11.